

Radovan Ďurana

ZVYŠOVANIE DÔCHODKOV

NA RAST CIEN SOCIÁLNYCH
SLUŽIEB NESTAČÍ

Radovan Ďurana

ZVYŠOVANIE DÔCHODKOV

NA RAST CIEN SOCIÁLNYCH
SLUŽIEB NESTAČÍ

2020

Na vzniku publikácie sa dôležitými údajmi, radami a pripomienkami podieľali:

Mária Machajdíkova (SOCIA- Nadácia na podporu sociálny zmien)

Mária Filipová (Únia miest Slovenska)

Lýdia Brichtová (Nezávislá platforma SocioFórum, o.z.)

Marek Porubský (Kancelária Rady pre rozpočtovú zodpovednosť)

Ján Šebo (Univerzita Mateja Bella)

ZVYŠOVANIE DÔCHODKOV

NA RAST CIEN SOCIÁLNYCH
SLUŽIEB NESTAČÍ

soc̣a

iness

Publikácia vznikla v partnerstve nadácie SOCIA a INESS Inštitútu ekonomických a spoločenských analýz vďaka finančnej podpore Open Society Foundation - Mental Health Initiative.

ZHRNUTIE

- Valorizácia starobných dôchodkov o dôchodcovskú infláciu je nevyhnutné opatrenie z dôvodu udržateľnosti dôchodkového systému
- V uplynulých 4 rokoch bol zaznamenaný výrazne vyšší ročný rast miezd, ako tempo dôchodcovej inflácie. Rovnaký trend sa očakáva aj v nasledujúcom období
- Mzdy sú hlavný zdroj rastu cien sociálnych služieb, tlak na rast miezd v sektore sociálnych služieb zvyšuje aj nedostatok pracovníkov
- Finančná dostupnosť nedotovaných sociálnych služieb platených zo starobného dôchodku počas života dôchodcu klesá
- Zmena metódy valorizácie by bola príliš nákladná z pohľadu udržateľnosti dôchodkového systému a neadresná – sociálne služby využíva menej ako 10 % starobných dôchodcov
- Rastúce ceny sociálnych služieb budú vytvárať tlak na dodatočné verejné zdroje
- Zabezpečenie primeraných sociálnych služieb bude vyžadovať aj vyššiu spoluúčasť občanov, potrebná je zmena v postoji k ich financovaniu a úsporám

ZVYŠOVANIE DÔCHODKOV NA RAST CIEN SOCIÁLNYCH SLUŽIEB NESTAČÍ

Úvod

Na verejnosti sa intenzívne diskutuje o udržateľnosti systému dôchodkového zabezpečenia. Špecificky o nástrojoch, ktoré majú zabezpečiť vyrovnanosť zdrojov od klesajúceho počtu prispievateľov pri rastúcom počte poberateľov dávok. Jedným z nástrojov tohto vyrovnávania je uplatňovanie dôchodcovej inflácie pri valorizácii dôchodkov. Predmetom tejto analýzy je otázka, či zvyšovanie kúpnej sily dôchodku (valorizácia) postačuje na krytie rastúcich nákladov sociálnych služieb.

Výpočet starobného dôchodku

Starobný dôchodok poberateľa dávky je vypočítaný vo vzťahu k jeho predchádzajúcim príjmom a zároveň k výške priemernej mzdy v hospodárstve. Základným vstupom pre výpočet dôchodku je tzv. priemerný osobný mzdový bod, ktorý určuje, nakoľko boli príjmy pracujúceho vyššie, resp. nižšie v porovnaní s priemernou mzdou v hospodárstve. Ak by dôchodca celý život pracoval práve za priemernú mzdu, jeho priemerný osobný mzdový bod by bol 1. Do výpočtu dôchodku ešte vstupuje obdobie poistenia, ktorý na Slovensku dosahuje obvyčajne 40 rokov u mužov. Poslednou premennou je aktuálna dôchodková hodnota, ktorá bola pri reforme v roku 2003 určená arbitrárne tak, aby sa dosiahla primeraná výška dôchodku v pomere ku mzde na úrovni 50 % jeho príjmu. Aktuálne dosahuje výšku 12,6657.¹

Aktuálna dôchodková hodnota sa každoročne zvyšuje o rast priemernej mzdy, preto platí, že pracujúci s rovnakým priemerným osobným mzdovým bodom a rovnakým odpracovaným obdobím dostane priznaný dôchodok v rovnakom pomere k priemernej mzde v hospodárstve, bez ohľadu na to, či mu bol priznaný v roku 2005 alebo 2020. V tomto modelovom prípade platí, že v roku 2019 dostane dôchodca priznaný starobný dôchodok vo výške:

$$SD = POMB \cdot \text{obdobie dôchodkového poistenia} \cdot ADH$$

$$SD = 1 \cdot 40 \cdot 12,6657 = 506,4 \text{ €}$$

V roku 2018 bola priemerná mzda 1013 € a teda pracujúci v tomto prípade dostáva 50 % náhradu predchádzajúceho hrubého príjmu, resp. 65,5 % čistého príjmu.

Koncepcia priebežného dôchodkového systému (PAYG) vychádza z predpokladu, že priznaný starobný dôchodok by mal pokryť základné životné potreby dôchodcu. Pracujúci celý život odvádzal do poistného systému oficiálne 13 % zo svojej odmeny za prácu (podiel zaplatených odvodov na superhrubej mzde)². Následne by jeho životné náklady počas dôchodkového veku mali financovať mladšie generácie – ekonomicky aktívna populácia. Počas života dôchodcu však dochádza k rastu spotrebných cien. Otvára sa tak otázka:

¹ V texte sú zámerne niektoré termíny zjednodušené, aby bol postup výpočtu ľahko pochopiteľný, ale zároveň bola zachovaná podstata, resp. logika výpočtu. V skutočnosti sa neposudzuje priamo mzda, ale vymeriavací základ za celý rok, a ten sa porovnáva s ročným všeobecným vymeriavacím základom. Pre výpočet je rozhodujúce obdobie poistenia, ktoré sa zisťuje na dni. Aktuálna dôchodková hodnota sa zvyšuje každoročne o medziročný rast priemernej mzdy za 3. štvrtrok dva roky späť.

² V skutočnosti to je 18,5 %, keďže na výplatu starobných dôchodkov nie je používaný len odvod 18 %, ale aj 4,75 % do rezervného fondu solidarity a 2,25 %, ktoré tvoria prebytky ostatných fondov.

Ako by sa mal valorizovať starobný dôchodok poberateľa počas doby jeho poberania?

Odpoveď na túto otázku hľadajú PAYG systémy neustále na celom svete. Akákoľvek úprimná snaha o spravodlivé zvyšovanie (valorizovanie) dávok naráža na finančné možnosti celého systému. Priebežný systém nevytvára žiadne rezervy, v každom okamihu príjmy od pracujúcich generácií presúva generáciám na dôchodku. Matematicky je tento systém životne závislý na podiele prispievateľov a poberateľov. Ak porovnáme podiel skutočne odvedených odvodov z priemernej mzdy a výšku modelového starobného dôchodku, zistíme, že na tento dôchodok musia prispievať presne dvaja pracujúci. Pokiaľ je tento pomer v ekonomike vyšší, dôchodkový systém vytvára prebytky, pokiaľ klesá, vzniká deficit. Zvyšovanie výdavkov (príjmov poberateľov) je možné dosiahnuť len získaním dodatočných odvodov prispievateľov, prípadne dotácie zo štátneho rozpočtu.

Vo svete sa dnes používajú tri spôsoby valorizácie dôchodkov:

- 1) Valorizácia o priemernú mzdu
- 2) Valorizácia o infláciu (rast cien)
- 3) Kombinácia

Valorizácia o priemernú mzdu garantuje, že pomer medzi priznaným dôchodkom a aktuálne platnej priemernej mzdy v hospodárstve ostane zachovaný. Príjem dôchodcu rastie v súlade s rastom priemernej mzdy. Reálnym rastom priemernej mzdy ekonomika bohatne, rastie aj kúpyschopnosť dôchodcu. Strata začne vznikáť vtedy, ak sa dôchodca dožije vyššieho veku, alebo klesne počet prispievateľov. V oboch prípadoch stúpa objem vyplatených dôchodkov viac, ako objem prispievateľov. Väčšina štátov od tohto modelu ustúpila pre jeho finančnú nákladnosť.

Valorizácia o infláciu garantuje rovnaký objem statkov a služieb, ktorú si môže dôchodca kúpiť na začiatku aj na konci obdobia poberania dôchodku. Dôchodok má rovnakú kúpyschopnosť, tzn. pokiaľ je ekonomický rast meraný reálnym rastom priemernej mzdy vyšší, dôchodca sa „nepodieľa“ na rastúcom bohatstve. Štáty používajú buď štandardný ukazovateľ inflácie (CPI), alebo jeho variácie zohľadňujúce náklady dôchodcov. Na Slovensku sa tiež v zásade používa dôchodcovská inflácia. Tento spôsob valorizácie v konvergujúcej, rastúcej ekonomike, generuje nižšie náklady.

Kombinácia oboch parametrov má za cieľ zohľadniť vo zvyšovaní dôchodku aj rast bohatstva, aj zmenu cenovej úrovne. Na Slovensku sa pred reformou v roku 2012 používala metóda švajčiarskej valorizácie, ktorá kombinovala polovicu rastu priemernej mzdy a polovicu rastu cien. Ide o kompromisnú variantu, ktorá je „lacnejšia“ ako valorizácia priemernou mzdou.

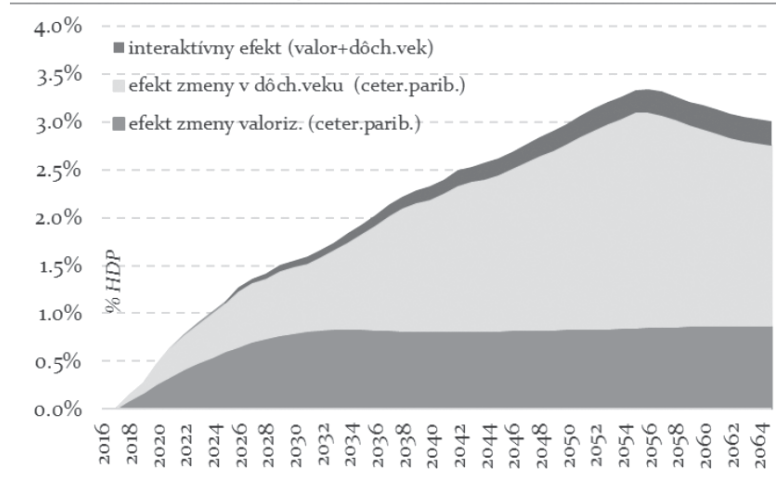
Súčasný stav

Slovenský dôchodkový systém bol zásadne reformovaný v roku 2003. V priebehu desiatich rokov však doba dožitia dôchodcov vzrástla o takmer 2 roky, čo v kombinácii s postupne rastúcim podielom dôchodcov v populácii začalo vytvárať veľký tlak na udržateľnosť dôchodkového systému. Na základe dlhodobých prognóz sa ukázalo, že v systéme sú potrebné dve kľúčové úpravy. Naviazanie veku odchodu do dôchodku na strednú dobu dožitia a prechod vo valorizácii na dôchodcovskú infláciu. V roku 2012 bola preto prijatá reforma, ktorá obe zmeny zaviedla do zákona. Pozitívne efekty na zníženie deficitu ilustruje tento graf:

Obrázok 1

Dopady reforiem dôchodkového systému

Graf 2: Príspevok zmeny valorizácie a dôchodkového veku (reforma 2012) na saldo dôchodkového systému

Zdroj: KRRZ

Zdroj: RRZ, https://www.rozpoctovarada.sk/download/komentar_201702.pdf

Pravidlo valorizácie o dôchodcovskú infláciu však bolo prijaté s odkladom, vtedajšia vláda si netrúfla prevziať zodpovednosť za tento krok. Dôchodky boli v období rokov 2013–2017 valorizované o pevnú sumu a od roku 2018 sa mala uplatňovať dôchodcovská inflácia. Vláda (parlament) ale opäť upustila od vlastného záväzku zachovávať kúpyschopnosť dôchodcov (a znižovať budúce deficity tohto systému) a presadila v parlamente ďalšie prechodné obdobie do roku 2021. Valorizácia síce bude vychádzať z dôchodcovskej inflácie, ale zároveň garantuje minimálnu valorizáciu v objeme pevnej sumy zodpovedajúcej 2 % daného priemerného dôchodku. Po tomto období by sa mala uplatňovať výhradne dôchodcovská inflácia³.

Ako sa valorizácia podpísala na zvyšovaní dôchodkov? V tabuľke je prepočet valorizácie mediánového dôchodku muža od roku 2015 (polovica mužov poberala nižší a polovica vyšší dôchodok). Dôchodok v sledovanom období vzrástol o 7 %, 30 eur. Valorizácia bola relatívne nízka predovšetkým kvôli roku 2016, ktorému predchádzali deflačné roky 2014–2016. Aj dôchodcovská inflácia bola záporná v rokoch 2015–2016 – **v tomto období by však kúpna sila dôchodkov rástla aj bez valorizácie.**

Tabuľka 1

Valorizácia dôchodkov v období 2016–2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Zvýšenie v eur		1,9	8,2	8,4	11,8
Zvýšenie v %		0,5 %	2,0 %	2,0 %	2,60 %
Výška dôchodku v eur	434,9	436,8	445,0	453,4	465,2

Zdroj: Vlastné prepočty

³ Zákon o sociálnom poistení 461/2003, §82 od 1) Dôchodková dávka, ..., priznaná od 1. januára do 31. decembra príslušného kalendárneho roka sa zvyšuje o percento medziročného rastu spotrebiteľských cien za domácnosti dôchodcov vykázaného štatistickým úradom za prvý polrok kalendárneho roka, ktorý predchádza príslušnému kalendárnemu roku.

Dôchodcovská inflácia

Dôchodcovská inflácia je zaužívaný termín pre rast cien domácností dôchodcov. Štatistický úrad začal túto hodnotu vykazovať od roku 2017 a za týmto účelom zisťoval rozdiely medzi spotrebným košom domácností dôchodcov a bežným spotrebným košom (ešte existuje kôš nízkopríjmových domácností).

Spotrebný kôš všetkých troch typov domácností obsahuje 730 rôznych tovarov a služieb, pričom každý predmet má svoju váhu. Súčet všetkých váh je 1000. Rozdiel medzi košmi domácností spočíva v tom, že jednotlivé položky majú rozdielnú váhu, keďže spotreba domácností sa líši. Ako príklad môžeme uviesť kúpu auta:

Tabuľka 2

Váha ceny automobilu v spotrebnom koši

Cena automobilu	Priemerná domácnosť	Domácnosť dôchodcov	Nízkopríjmová domácnosť
Váha v spotrebnom koši	17	6	10,5

Zdroj: Štatistický úrad SR

Z porovnania vyplýva, že rast cien auta má v bežnej domácnosti takmer 3-násobnú váhu ako v spotrebe dôchodcov. Štatistický úrad tak zohľadňuje fakt, že dôchodcovia podstatne menej často nakupujú autá ako bežné domácnosti.

Spotrebiteľské ceny jednotlivých tovarov a služieb sa zisťujú na celom území SR vo vybranej sieti predajní a prevádzok služieb, kde obyvatelia obvykle nakupujú. Ceny sú zisťované počas prvých 20 dní sledovaného mesiaca.

Váhy jednotlivých položiek boli vypočítané z údajov zistených štatistikou rodinných účtov za rok 2015, z podkladov štatistiky národných účtov za rok 2017 a z údajov získaných z rôznych administratívnych zdrojov. Tieto boli použité na spresnenie štruktúry spotreby obyvateľstva.⁴

Sociálne služby v spotrebnom koši

Spotrebný kôš sa neustále mení, a to tak v štruktúre, ako aj vo váhach jednotlivých položiek. V dlhšom časovom horizonte je preto problematické porovnávanie. Z pohľadu predmetu analýzy sú dôležité položky, ktoré súvisia s platbami za sociálne služby – oblasť sociálnej ochrany.

⁴ https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/macroeconomic/prices/metadata/lut/p/z0/04_Sj9CPyKssyOxPLMnMz0vMAfIjo8ziAB09LZycDB0NLEzNDQw8_YJDDQzCgg1CPI31C7IdFQH-_Fh5/#CPI

Tabuľka 3

Sociálna ochrana v spotrebnom koši

Kód	Názov položky	2017	2019
12400105	SÚKROMNÉ DETSKÉ JASLE	-	0
12400101	ZARIADENIE SOCIÁLNYCH SLUŽIEB	6,58276566	7,96716225
12400104	DENNÝ STACIONÁR	0,92158719	0,08705221
12400102	ÚHRADA ZA POSKYTOVANIE OPATROVATEĽSKEJ SLUŽBY	2,09909798	3,54698122
12400103	ÚHRADA ZA STRAVU V JEDÁLŇACH PRE DÔCHODCOV	4,19819596	0,55166282
	Spolu Sociálna ochrana (12.4)	9,60345084	12,1528585

Zdroj: Štatistický úrad SR

Oproti roku 2017 vzrástla váha týchto výdavkov z **9,6 na 12,15**. Zaujímavý je pokles váhy výdavkov na stravu v jedálňach pre dôchodcov, pre ktorý sa ťažko hľadá zdôvodnenie. Súkromné detské jasle v tejto kategórii ešte v roku 2017 neboli, dnes sú tam zaradené s nulovou váhou. V celkovom súčte majú dnes výdavky na sociálne služby dvojnásobnú váhu ako výdavky na kúpu auta, avšak nižšiu, ako majú výdavky na strihanie, onduláciu a farbenie vlasov (14,41), čo je dôsledkom skutočnosti, že kým sociálne služby poberá relatívne nízke percento starobných dôchodcov, farbenie vlasov je v tejto skupine pomerne častý jav - vyskytuje sa v spotrebnom koši mnohých dôchodcovských domácností.

Rast podielu výdavkov na sociálnu ochranu môže byť dôsledkom rastúcich cien sociálnych služieb ako aj rastúcim podielom dôchodcov, ktorí za tieto služby platia. Ako však interpretovať toto číslo?

Váha je relatívne nízka, lebo kľúčový objem výdavkov na sociálne služby prebieha formou priameho transferu z verejných zdrojov (rozpočtov vlády či samospráv), nie je priamym výdavkom domácností. V spotrebnom koši sú tak premietnuté len doplatky za služby, prípadne ojedinelé platby samoplatcov.

Ako sa zmena nákladov na doplatky prejaví vo výslednom indexe rastu cien dôchodcovských domácností? Súčet váhy všetkých potravín dosahuje hodnotu 203 (z 1000). Inak povedané, ak by došlo k 10 % rastu cien potravín (a ostatné ceny by sa nezmenili), na raste cien domácností dôchodcov by sa to prejavilo 2 %. **Váha sociálnych služieb v spotrebnom koši dôchodcov je tak nízka, že nárast ceny výdavkov na sociálne služby o 20 % by sa prejavil rastom indexu cien priemerného dôchodcu o 0,2 %.**

Z uvedených čísel pochopiteľne vyvstáva otázka, ktorá je hlavným predmetom tejto analýzy: **dokáže valorizácia starobných dôchodkov o dôchodcovskú infláciu pokryť rast výdavkov na sociálne služby v čase?**

Cena sociálnych služieb a poplatkov

Zisťovanie cien v sektore sociálnych služieb je náročné. Štát, i napriek tomu, že v sektore financuje väčšinu výdavkov, vhodné údaje nezberá a nemá. Pokúsili sme sa z verejných zdrojov zistiť nasledujúce **údaje o výdavkoch a príjmoch vybraných sociálnych služieb zriadených obcami a financovanými z ich rozpočtu:**

- 1) Priemerné mesačné náklady na klienta v zariadení pre seniorov
- 2) Priemerná mesačná úhrada klienta za služby v zariadení pre seniorov
- 3) Úhrada za hodinu opatrovateľskej služby

Primárne čerpáme z údajov poskytnutých priamo oslovenými samosprávami. Niektoré mestá na svojich stránkach publikovali všetky údaje, vtedy sme použili údaje zo stránok. V nasledujúcich riadkoch komentujeme zistené údaje.

Zariadenia pre seniorov

Výdavky na klienta

Tabuľka 4

Priemerné mesačné náklady na klienta v zariadení pre seniorov

Priemerné bežné výdavky na jednotku výkonu mesačne na klienta v eur					
	Banská Bystrica	Nitra	Košice	Prešov	Trnava
2015	669	600	658	783	724
2016	748	557	666	806	762
2017	767	602	705	894	792
2018	793	736	765	941	869
Rast v období 2015-2018	18,6 %	22,7 %	16,4 %	20,2 %	20,1 %
Priemerný ročný rast	5,8 %	7,1 %	5,2 %	6,3 %	6,3 %

Zdroj: Údaje poskytnuté mestami

Priemerné mesačné náklady na klienta sa zisťujú zo zariadení zriadených samotným mestom, ide o tzv. verejných poskytovateľov. **Počas sledovaného obdobia vzrástli výdavky na túto službu v priemere o 20 %, ročný rast predstavuje 6 %.**

Ako však ukazuje prípad Nitry, metodika a spôsob vykazovania týchto údajov má nedostatky⁵, keďže napriek výraznému medziročnému rastu mzdových výdavkov došlo v roku 2015 k poklesu nákladov na klienta v roku 2016. Nitra ostro kontrastuje s Trnavou, ktorá už v roku 2015 mala výdavky na klienta na úrovni výdavkov Nitry v roku 2018. Výdavky Prešova sú v roku 2018 o masívnych 205 eur na klienta vyššie.⁶ I napriek individuálnym rozdielom vo výdavkoch, ktoré sú pravdepodobne do značnej miery dôsledkom tak rozdielného účtovného prístupu, ako aj rozdielmi v kvalite a forme služby, rast výdavkov vo všetkých krajských mestách bol veľmi podobný.

Priemerná mzda v tom istom období vzrástla o 15 %. Z pohľadu zariadení sociálnych služieb je to však minimálna mzda, ktorá je určujúca a predstavuje základnú výšku tarifnej odmeny platov zamestnancov

⁵ O problémoch vykazovania nákladov na verejné služby píšeme v publikácii Ako určiť cenu sociálnej služby, <https://www.iness.sk/sk/stranka/12550-Ako-urcit-cenu-socialnej-sluzby>

⁶ Tento rozdiel nedokáže vysvetliť ani vykazovanie prostredníctvom Ekonomicky oprávnených nákladov, ktoré sú vyššie v prípade Nitry o 30 eur, v prípade Prešova o 8 eur.

vo verejnom záujme⁷. **Takmer 70 % výdavkov zariadení predstavujú mzdové náklady**, platy personálu sú často blízko tejto úrovne, resp. sa navyšujú tak, aby plnili minimálne požiadavku minimálnej mzdy a tarifných tabuliek. V sledovanom období vzrástla minimálna mzda o 26 %. Nariadenie vlády, ktorým sa určujú spomínané minimálne mzdové nároky však nie sú automaticky valorizované o rast minimálnej mzdy. Aktuálna tabuľka základných platových taríf v Prílohe č. 3 tohto nariadenia už napriek nedávnej novelizácii obsahuje kombinácie platovej triedy a praxe, ktoré nespĺňajú hodnotu minimálnej mzdy 580 eur mesačne.

Príloha č. 3 k nariadeniu vlády č. 388/2018 Z. z.

ZÁKLADNÁ STUPNICA PLATOVÝCH TARÍF ZAMESTNANCOV PRI VÝKONE PRÁCE VO VEREJNOM ZÁUJME
(v eurách mesačne)

Platový stupeň	Počet rokov praxe	Stupnica platových taríf podľa platových tried a platových stupňov										
		Platová trieda										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
i	do 2	572	584	607	642	692	757,50	802	887	972	1 057,50	1 144
2	do 4	578,50	590	613,50	648,50	699,50	765,50	810,50	896	982	1 068,50	1 156
3	do 6	584	596	619,50	655,50	706,50	773	818,50	905	992	1 079	1 167,50
4	do 9	590	601,5	625,50	662	713	780,50	826,50	914	1002	1089	1 179
5	do 12	598	610	634,50	671	723,50	791,50	838,50	927	1016	1 105	1 196
6	do 15	607	619	643,50	681	734	803	850,50	940	1031	1 121	1213
7	do 18	615	628	652,50	690,50	744,50	815	862,50	953,50	1045	1 137	1230
8	do 21	624	636,50	662	700,50	755	826	874,50	967	1060	1 152,50	1 247,50
9	do 24	632,50	645,50	670,50	709,50	765,50	837,50	887	980,50	1 074,50	1 168,50	1 264,50
10	do 28	641	654	680	719,50	775	849	898,50	993,50	1089	1 184,50	1 281,50
11	do 32	652,50	665,50	692	732,50	789,50	863,50	915	1011	1 108,50	1206	1305
12	do 36	664	677,50	704	745	803	879	931	1 028,50	1 127,50	1 226,50	1 327,50
13	do 40	675,50	689	716,50	758	817	894	947	1 047	1 147,50	1 247,50	1 350,50
14	nad 40	686,50	701	728,50	771	830,50	909,50	962,50	1 064,50	1 167	1269	1 373

Úhrady klientov

V sledovanom období rástli aj úhrady klientov za služby v zariadeniach pre seniorov. Porovnanie štyroch krajských miezd však poukazuje na nerovnomerný rast príjmov, keď počas tohto obdobia narástol príjem od klientov o 2 % v Košiciach až po 14,5 % v Trnave. Dalo by sa povedať, že rast platby klientov v Trnave kryl aj rast mzdových výdavkov, zatiaľ čo v Košiciach len infláciu. **Priemerná miera rastu dosiahla 8,9 %.**

Tabuľka 5

Priemerné skutočne dosiahnuté príjmy v zariadeniach pre seniorov

Priemerné skutočne dosiahnuté príjmy v zariadeniach pre seniorov na jednotku výkonu mesačne na klienta				
	Banská Bystrica	Nitra	Košice	Trnava
2015	293	352	219	336
2016	322	353	221	348
2017	333	375	222	365
2018	329	376	224	385
Rast v období 2015-2018	12,2 %	6,8 %	2,0 %	14,5 %
Priemerný ročný rast	3,9 %	2,2 %	0,6 %	4,6 %

Zdroj údajov: Stránky obcí, údaje poskytnuté obcami. Pozn: Prešov nevykazuje tieto údaje oddelene na klienta

⁷ Nariadenie vlády č. 388/2018 Z. z. - <https://www.epi.sk/zz/2018-388>

Opatrovateľská služba

Terénna opatrovateľská služba je kľúčovým nástrojom v sociálnych službách, ktorý tvorí nárazník dopytu po pobytových službách. Slovenská verejná správa má chronické problémy so zabezpečením dostatku zdrojov na pokrývanie výdavkov tejto služby. Aj v tomto prípade sa jedná o dedičstvo nedotiahnutej fiškálnej decentralizácie. Štát si nesplnil domácu úlohu, aby vyčíslil, aké sú skutočné výdavky na poskytovanie decentralizovaných kompetencií a buď to zabezpečil dostatok zdrojov pre samosprávy, alebo vytvoril dostatočný rámec na tvorbu vlastných príjmov. Takáto reforma však bude vždy zložitá vzhľadom na povinnosť v podstate každej obce poskytovať takúto službu, bez ohľadu na rozpočtové príjmy alebo daňové možnosti obcí. Štátna správa si je tohto problému vedomá, preto zabezpečuje dotácie (príspevky na poskytovanie služieb) na výkon služieb ako sú zariadenia pre seniorov, ale v prípade opatrovateľskej služby k nastaveniu udržateľného systému financovania nedošlo. Výsledkom je neštandardné financovanie z časovo obmedzených zdrojov európskych fondov v správe Implementačnej agentúry MPSVR SR, ktoré len dočasne odkladajú problém udržateľného financovania týchto služieb.

Výdavky na hodinu opatrovateľskej služby

Náklady na túto službu, popisuje ich nasledujúca tabuľka, rastú spolu s mzdovým rastom (rastom minimálnej mzdy). V porovnaní uvádzame aj dostupné údaje za Karlovu Ves, ako „reprezentanta“ hlavného mesta. V uvedenom porovnaní sa vymyká Prešov, ktorý v roku 2019 reportuje nižšie náklady ako na začiatku. Priemerný rast výdavkov v tomto období dosahuje 20 %, ak by sme z porovnania vylúčili Prešov, dosiahol by rast 25 %, porovnateľnú úroveň s rastom výdavkov zariadení pre seniorov. Aj v tomto prípade rast výdavkov na opatrovateľskú službu, v ktorej majú mzdové výdavky dominantný podiel, prekonáva rast priemernej mzdy v tomto období.

Tabuľka 6

Priemerné bežné výdavky na jednotku výkonu terénnej opatrovateľskej služby v eur

Priemerné bežné výdavky na jednotku výkonu terénnej opatrovateľskej služby v eur							
	Banská Bystrica	Nitra	Košice	Prešov	Martin	Trnava	Karlova Ves Bratislava
2015	6,3	7,0	5,5	5,1	6,2	3,9	4,6
2016	6,5	6,4	6,0	5,7	6,3	4,0	5,6
2017	7,0	7,7	5,9	5,8	7,6	4,3	?
2018	7,4	7,8	7,1	4,6	7,1	4,8	7,2
Zmena 2015-2018	17 %	11 %	30 %	-9 %	15 %	22 %	54 %
Priemerný ročný rast	5,3 %	3,5 %	9,2 %	-3,0 %	4,7 %	6,8 %	15,5 %

Zdroj: Stránky obcí, údaje poskytnuté obcami

Úhrady od klientov

Opatrovateľská služba je „nedostupným“ tovarom, ale aj odrazom „cenovej“ politiky obcí. Úhrady klientov predstavujú len 10-15 % skutočných hodinových výdavkov. I napriek tomu viaceré samosprávy v sledovanom období nezvýšili úhradu klienta, dokonca ju v prípade Martina a Banskej Bystrice znížili, ako vidno v tabuľke 7. Naopak, Prešov počas štyroch rokov absolvoval horskú dráhu, vo výsledku zvýšil úhradu klienta o 35 %. Rozdielne hodnoty komplikujú určenie trendu, štatistický priemer **za toto obdobie dosahuje 11 %**.

Tabuľka 7

Priemerné skutočne dosiahnuté príjmy (úhrady klientov)

Priemerné skutočne dosiahnuté príjmy na jednotku výkonu terénnej opatrovateľskej služby v eur							
	Banská Bystrica	Nitra	Košice	Prešov	Martin	Trnava	Karlova Ves
2015	1,2	1,7	0,9	1,0	0,8	1,2	1,5
2016	1,2	1,7	0,9	3,0	0,8	1,2	1,7
2017	1,2	1,8	1,0	3,9	0,8	1,3	
2018	1,2	1,8	1,1	1,4	0,7	1,4	1,6
Zmena 2015-2018	-2 %	6 %	19 %	35 %	-6 %	20 %	3 %
Priemerný ročný rast	-0,6 %	2,1 %	5,9 %	10,4 %	-2,2 %	6,2 %	1,1 %

Zdroj: Stránky obcí, údaje poskytnuté obcami

Výška dôchodku

Hoci pravidlá výpočtu dôchodku popísané v predchádzajúcich častiach naznačujú vyššiu variabilitu hodnôt dôchodkov (najmä kvôli postupne rastúcej hodnote ADH), realita je trochu iná. Starobní dôchodcovia nepoberajú až tak rozdielne dôchodky, ako by sa mohlo zdať. Valorizácia dôchodkov o infláciu, resp. dôchodcovskú infláciu, by mohla viesť k väčšej príjmovej rozdielnosti. V tomto prípade hrajú rolu aj ostatné faktory. Napr. staršie generácie mali odpracovaných viac rokov, prípadne časom sa v skupine starších dôchodcov znižuje podiel dôchodcov s nižším dôchodkom. Nasledujúca tabuľka porovnáva mediánový dôchodok mužov a žien podľa veku k decembru 2018.⁸

Tabuľka 8

Mediánový sólo starobný dôchodok podľa veku

vek	muži	ženy
63	481,8	363,8
64	475,5	357,2
65	471,6	350,1
66	469,4	352,1
67	470,8	358,4
68	462,9	369,9
69	470,5	392,8
70	472,7	402,3
71	489,8	398,4

Zdroj: Kancelária rozpočtovej rady

⁸ Údaje sú za december daného roka za poberateľov starobného dôchodku (t.j. bez pozostalostných dôchodkov ak sú v súbehu). Zároveň, časť dôchodkov, najmä u žien, je krátená na polovicu v prípade ak má žena v súbehu aj vdovský dôchodok, ktorý bol vyšší ako jej pôvodná výška starobného dôchodku. Časť dôchodkov je nízka aj z dôvodu, že dôchodca má dominantný iný dôchodok - výsluhový alebo zo zahraničia (asi prevažne ČR). Po očistení o uvedené dve veci by reportované starobné dôchodky boli mierne vyššie.

V súlade s predpokladmi je porovnanie vývoja mediánového dôchodku 72 ročných dôchodcov (mužov a žien) v danom roku. Trvalý nárast je dôsledkom najmä vyššieho dôchodku v čase priznania dôchodku. Dôchodok 72 ročného muža vzrástol v období 2015-2018 o 15,9 %, dôchodok 72 ročnej ženy o 15,5 %.

Tabuľka 9

Výška sólo starobného dôchodku vo veku 72 rokov

rok (december)	muži 72	ženy 72
2014	428,3	330,4
2015	434,9	345,5
2016	471,4	358,6
2017	495,5	380,4
2018	504,1	398,9

Zdroj: Kancelária rozpočtovej rady

Kľúčovou otázkou tejto analýzy je však posúdenie, nakoľko spôsob valorizácie ovplyvňuje kúpnu silu dôchodcov z pohľadu sociálnych služieb.

Kúpna sila dôchodku v čase

Zariadenia pre seniorov

V časti skúmajúcej nárast ceny výdavkov na klienta za mesiac v zariadeniach pre seniorov konštatujeme, že **počas sledovaného obdobia vzrástli výdavky na túto službu v priemere o 20 %**. Táto hodnota predbieha rast priemernej mzdy v hospodárstve, ktorý v období 2015-2018 dosiahol 14,7 %, avšak pre **sociálne služby a reálnu výšku odmeňovania je dôležitejší rast minimálnej mzdy, ktorý v tom istom období dosiahol 26 %**. **Avšak mediánový dôchodok muža, ktorý mal 72 rokov v roku 2015, v tom istom období vzrástol o 7 %**. Vzhľadom na skutočnosť, že z mediánového dôchodku (465 eur) si dôchodca nemôže sám zafinancovať zariadenie pre seniorov (cca 820eur), porovnanie týchto rastov nie je až tak významné. S jedinou výnimkou, ak uvažujeme o dôchodcovi, ktorý je samoplata, a skutočné výdavky financuje z úspor, prípadne ich hradí rodina. Ak teda považujeme vykazované mesačné náklady na klienta za skutočné⁹, tak kúpna sila dôchodcu počas 4 rokov klesla. **Kým v roku 2015 mediánový dôchodok 72 ročného muža uhradil 63 % priemerných nákladov na jedno miesto v zariadení pre seniorov, ten istý muž si v roku 2018 mohol z dôchodku uhradiť už len 57 % týchto nákladov.**

Vzhľadom na skutočnosť, že väčšina dôchodcov využíva služby verejných či neverejných poskytovateľov zapojených do dotačného systému podpory sociálnych služieb, dôležitejší je pohľad na vývoj rastu úhrad klientov za služby. **Tie vzrástli o 8,9 %**.

Z tabuliek o skutočných úhradách však vyplýva, že hodnoty úhrad sa podľa všetkého neriadia ekonomickými pravidlami, ktoré by zohľadňovali napr. rast cien vstupov alebo mzdových nákladov. Zmena úhrady klientov je výsledkom politického vyjednávania, rozpočtových možností či politického cyklu v samosprávach.

⁹ V skutočnosti sú celkové náklady vyššie, významne vyššie sú potom náklady v súkromných zariadeniach, v ktorých klient platí plnú cenu, neznižujú o príspevok z rozpočtu MPSVR

Paradoxne však spomínaný nárast úhrad o 8,9 %, na rozdiel od rastu výdavkov 15-22 %, koreluje s valorizáciou dôchodkov, ktorá v sledovanom období dosiahla 7 %. Tieto čísla navodzujú úvahu, či politický proces rastu úhrad na úrovni samospráv nesleduje zmenu kúpnej sily dôchodcov.¹⁰ Porovnanie rastu úhrad a valorizácie dôchodkov však poukazuje na mierne zníženie kúpnej sily dôchodcov.

Opatrovateľská služba

Nasledujúca časť sa zaoberá otázkou, koľko hodín opatrovania si za priznaný (valorizovaný) dôchodok môže kúpiť dôchodca, ktorý je v tom roku práve 10 rokov na dôchodku. Posledný stĺpec tabuľky zase odpovedá na otázku, ako sa zmenila kúpna sila dôchodcu, ktorý poberal dôchodok 434,9 eur v roku 2015.

Tabuľka 10

Kúpna sila dôchodku v čase

	dôchodok muža vo veku 72 rokov	Priemerná cena hodiny Opatrovateľskej služby v eur	Počet hodín opatrovateľskej služby	Počet hodín opatrovateľskej služby z mediánového dôchodku 434,9 eur z roku 2015, postupne valorizovaného
2015	434,9	5,67	77	77
2016	471,4	5,82	81	75
2017	495,5	6,38	78	70
2018	504,1	6,47	78	70

Zdroj: Kancelária rozpočtovej rady, informácie od miest, vlastné prepočty

Zo štvrtého stĺpca je zrejmé, že postupný rast priznávaných dôchodkov stíhal tempo zvyšovania ceny za jednu hodinu opatrovateľskej služby. 72 ročný muž v roku 2015 si mohol kúpiť rovnako veľa hodín opatrovateľskej služby ako iný 72 ročný muž v roku 2018. **Ak sa však pozrieme na vývoj kúpnej sily dôchodku toho istého muža, tak jeho kúpna sila klesla v priebehu 4 rokov o 7 hodín (9 %).**

Aj v tomto prípade platí, že pravdepodobne pre väčšinu poberateľov je kľúčový vývoj úhrady za opatrovateľskú službu, nakoľko kľúčová časť týchto nákladov je financovaná z verejných zdrojov (v prípade obcami zriadených služieb z rozpočtov obcí, v prípade neverejných poskytovateľov a menších obcí sú to dnes najmä prostriedky z fondov EÚ). **Priemerná cena úhrady za hodinu opatrovateľskej služby vzrástla z 1,12 na 1,25 eura, o necelých 12 %. V roku 2015 si mohol dôchodca dovoliť uhradiť 388 hodín, v roku 2018 to bolo 371 hodín.**

Rast mzdy v sektore sociálnych služieb v porovnaní s rastom dôchodkov

Štatistický úrad v pravidelnej publikácii zverejňuje odhady priemernej hrubej mzdy na pozíciách, ktoré popisom zodpovedajú zamestnancom sociálnych služieb.

¹⁰ Treba uviesť, že medzi mestami boli veľké rozdiely, od 2 % po 14,5 % rast týchto poplatkov.

Ide o sektor Q Zdravotníctvo a sociálna pomoc. Tento sektor rozoznáva tri pozície:

86) Zdravotníctvo

87) Starostlivosť v pobytových zariadeniach

88) Sociálna práca bez ubytovania

Hoci definíčne sú tieto definície relatívne široké, môžu poslúžiť ako dobrý indikátor rastu miezd z dlhodobého hľadiska.

Tabuľka 11

Rast miezd v sociálnom sektore

	2011	2018	Celkový rast za obdobie 2011-2018	Priemerný ročný rast
87 Starostlivosť v pobytových zariadeniach	590	849	44 %	5,3 %
88 Sociálna práca bez ubytovania	675	914	35 %	4,4 %

Zdroj: ŠÚ SR, Štruktúra miezd v SR

Z tabuľky je zrejmé, že priemerný ročný rast miezd na týchto pozíciách je výrazne vyšší ako valorizácia dôchodkov. Ak zoberieme priemerný dôchodok z roku 2011 vo výške 360 eur a sčítame všetky valorizácie po koniec roka 2018, tak výška tohto dôchodku vzrástla o 15,4 %.¹¹ Valorizácia dôchodkov je tak výrazne pomalšia ako rast miezd. Toto bol v skutočnosti zámer reformy dôchodkového poistenia, v ktorom rýchlejší rast odvodov z rastúcich miezd má generovať dostatok zdrojov pre rastúci počet starobných dôchodcov.

V tejto súvislosti by sme nemali zabudnúť na existenciu vianočného príspevku k dôchodku. Hoci naň nemajú nárok všetci dôchodcovia, poberá ho majorita starobných dôchodcov. Pre modelového dôchodcu s dôchodkom 465 eur vznikol na konci roku 2018 nárok 40,48 eur. Ak by sa táto suma rozložila na mesiace celého roka, šlo by o valorizáciu 3,4 eur mesačne, cca 1 % z dôchodku. Nejde však o typickú valorizáciu, keďže vianočný príspevok sa neprenáša do ďalších rokov. História však ukazuje, že politici tento príspevok radi zvyšujú. Už v roku 2019 vznikol rovnako vysokému dôchodku dvojnásobný nárok vo výške 82,8 eur, čo predstavuje dodatočné navýšenie 1,5 % mesačne.

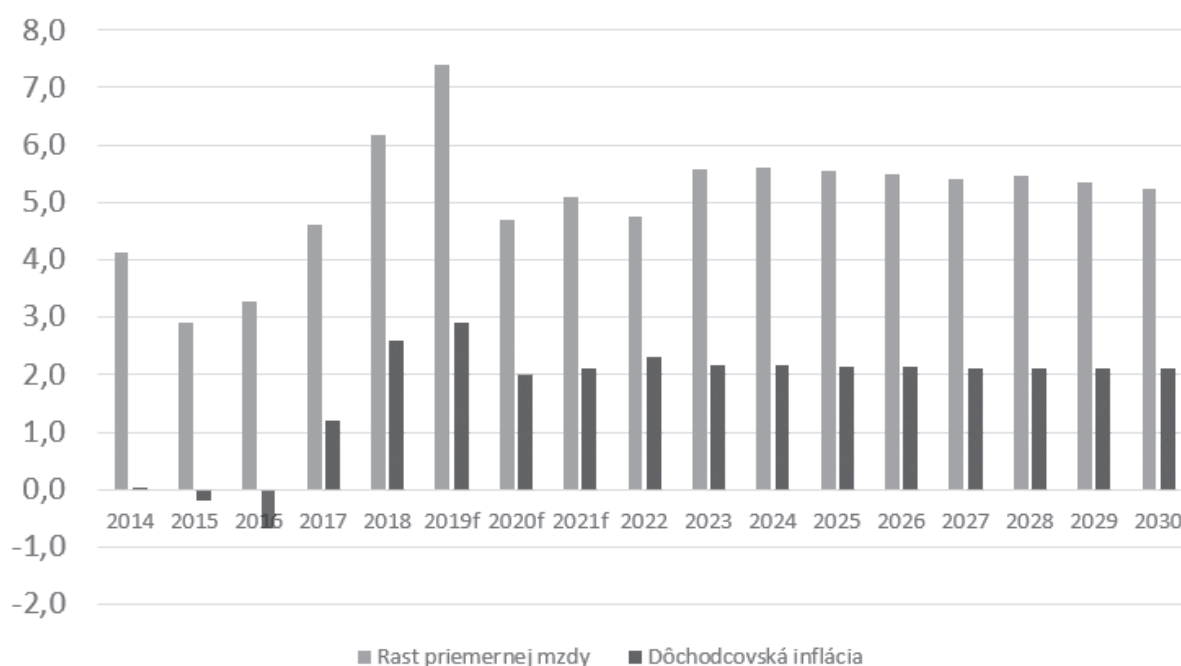
Predpokladaná výška dôchodcovej inflácie

Podľa aktuálnych prognóz z dielne Ministerstva financií SR či Rady pre rozpočtovú zodpovednosť by sa dlhodobá dôchodcovská inflácia pohybovať okolo 2 %, pričom rast mzdy sa očakáva nad hranicou 5 %.

¹¹ Valorizácia o pevnú sumu zvýhodňuje dôchodcov s nízkymi dôchodkami. Dôchodcovia s vyššími dôchodkami počas týchto rokov zaznamenali percentuálne nižší rast dôchodkov, ich kúpna sila klesla viac.

Obrázok 2

Vývoj a prognóza rastu miezd a dôchodcovej inflácie

Zdroj: MF SR, RRZ, graf autor

Z tohto grafu vyplýva, že snaha dosiahnuť udržateľnosť dôchodkového systému sa prejaví v nižšej kúpyschopnosti starobných dôchodcov. Spotrebný kôš používaný pre určenie dôchodcovej inflácie nedokáže postihnúť rastúce náklady vybranej skupiny dôchodcov, ktorí aktuálne čelia výdavkom na sociálne služby, opateru. Z toho vyplývajú dva jednoznačné závery:

1) Tlak na rastúce dotovanie sociálnych služieb z verejných zdrojov

2) Tlak na vyššie využívanie súkromných zdrojov používaných na financovanie sociálnych služieb

O rastúcej potrebe verejných zdrojov v tejto oblasti netreba písať znovu, všetci relevantní hráči sú si tejto potreby vedomí. Žiaľ, na Slovensku neexistuje tradícia konštruktívnej debaty, ktorej výsledkom by bol strategický dlhodobý plán, ako sa postaviť k tejto problematike. Neexistuje dohoda na spôsobe financovania, na (ne)zavedení pripoistenia, na tom, akou formou sa má rozvoj služieb uberať. Smutným dôsledkom tohto stavu je nedostatok zdrojov na rozširovanie či budovanie nových služieb. V minulosti došlo k „veľkolepému“ rozhodnutiu, podľa ktorého neverejní poskytovatelia nemôžu vytvárať zisk a verejní poskytovatelia sú zase povinní odvádzať všetky príjmy do rozpočtu samospráv. V sektore je tak zakázané z vyšších platieb klientov tvoriť žiadúci (primeraný) prebytok, ktorý by garantoval obnovu existujúcich zariadení či budovanie nových služieb. Výsledkom ignorancie ekonomických zákonitostí je súčasný nedostatok služieb a často ich nekvalita a rozšírený názor, že sociálne služby by mali byť poskytované ako bezplatná charita a zamestnanci v nich by mali maximálne dostávať minimálnu mzdu, ideálne by mali svoje služby poskytovať dobrovoľnícky.

Otázka financovania sociálnych služieb je do značnej miery podmienená tiež kultúrnou tradíciou. Na jednej strane je to tradícia rodinnej starostlivosti, ktorá vo veľkom rozsahu nahrádza nízku kapacitu zariadení, zvlášť pre menej odkázané osoby. Na druhej strane je to pretrvávajúca neochota platiť za tieto služby, akoby komerčná transakcia

predstavovala istú stigmatu tak osobe (nemá dobrú rodinu) ako aj rodine (nedokáže sa postarať). Istú rolu tu hrá aj kultúra nárokovateľnosti – zvyk očakávať bezplatné služby od štátu.

Samostatným problémom je neochota pripustiť, že sociálne služby je možné financovať z odpredaja majetku. Stále sa na finančné možnosti dôchodcov nazerá len cez výšku štátneho dôchodku. Zákon pri krátkodobých alebo ambulantne poskytovaných službách pochopiteľne obsahuje „brzdu“, ktorá má zabrániť tomu, aby odkázaná osoba bola nútená prediť vlastnú nehnuteľnosť. No pri celoročných pobytoch v zariadení sociálnych služieb by už poskytovateľ mal pri určovaní úhrady podľa §72 ods. (13) posudzovať aj vlastníctvo tzv. prvej nehnuteľnosti. Rovnako by mala byť podľa zákona preskúmateľná história prevodov a adekvátnej úhrady z prevodu majetku. V praxi sa však táto možnosť nevyužíva, prípady, že by poskytovatelia odôvodňovali výšku úhrady možnosťou odpredaja majetku, chýbajú. Väčšina poskytovateľov akceptuje čestné prehlásenie a ďalej ho neskúma. Naďalej prevláda názor, že vlastná nehnuteľnosť je nedotknuteľná, je určená ako dedičstvo pre príbuzných, kvalita života a služby odkázanej osoby je až na druhom mieste.

Práve postupný odpredaj vlastného majetku môže predstavovať spôsob, ako môžu odkázaní ľudia získať prístup k nedotovaným (ale aj dotovaným) sociálnym službám, a to nielen v prípade pobytových služieb, ale aj domácich opatrovateľských služieb. Dodatočné finančné zdroje v sektore by mohli podporiť vznik nových zariadení, či rozšírenie kapacity terénnych služieb.

Západná Európa a USA, s relatívne dlhou tradíciou kapitálového sporenia, využíva tiež tento zdroj na krytie výdavkov v zariadeniach. Finančné bohatstvo slovenských domácností je však z logických dôvodov nízke, vlastníctvo majetku má na Slovensku predovšetkým formu nehnuteľnosti.¹² Reverzná hypotéka (alebo obrátená) hypotéka je nástroj, akým môže odkázaná osoba speňažiť svoju nehnuteľnosť bez nutnosti ju okamžite opustiť. Umožňuje získať pravidelný mesačný príjem. Samozrejme, takýto produkt by bol atraktívny len pre časť dôchodcov, najmä tých, ktorých byt či dom sa nachádza vo väčších mestách, resp. v ich blízkosti.

Slovenská republika nedisponuje žiadnymi vzácnymi prírodnými zdrojmi, ktoré by mohli byť zdrojom bezprácných výnosov, tak ako sa to deje napríklad v Nórsku alebo Dánsku. Prerozdeľované bohatstvo musí byť najprv vytvorené, táto fáza sa nedá preskočiť. Situácia vo verejných financiách je napätá, navyše verejný sektor zaťažuje obrovský investičný dlh v zdravotníctve, školstve, v infraštruktúre, prakticky v každom sektore. Ani dnes, v čase silného ekonomického rastu, štát nedokáže hospodáriť bez deficitu a to najväčšia demografická výzva – odchod Husákových detí do dôchodku ešte len príde. V neposlednom rade treba zdôrazniť, že aj vyspelé krajiny ako Holandsko alebo Veľká Británia čelia nedostatku zdrojov v tejto oblasti.

Nie je možné preto očakávať, že do sektora sociálnych služieb sa podarí v blízkej dobe presunúť väčšia, príp. dostatočná suma zdrojov. Participácia odkázaných osôb a ich rodín bude spolu so starnúcou populáciou skôr narastať. Čím skôr túto skutočnosť verejnosť akceptuje, tým skôr sa podarí nájsť dlhodobé riešenia, ktoré financovanie sociálnych služieb uľahčia.

Uvedená situácia pochopiteľne vytvára veľký priestor pre žiaducu osvetu. Tá by mala byť zacielená na dve skupiny. Za prvé pracujúcich, ktorí by mali byť dostatočne skoro informovaní o ich skutočných dôchodkových nárokoch¹³ a o potrebe kalkulovala s budúcimi výdavkami – tak ich rodičov, ako aj ich samých. S lepšou informovanosťou príde aj ochota a porozumenie dôvodom, prečo si sporiť.

Druhou skupinou by mali byť samotní dôchodcovia. Mali by mať dostatok informácií aby vedeli, že samotný starobný dôchodok je dávka, ktorá ako tak pokryje životné potreby samostatného človeka. V momente vzniku zdravotného postihnutia či odkázanosti však často dochádza k finančnej núdzi, nedostatku zdrojov, na ktorý sa treba pripravovať aj počas dôchodkového veku.

¹² Slovensko je po Rumunsku krajinou s najvyššou mierou osobného vlastníctva nehnuteľností v Európe.

¹³ Napríklad touto formou: <https://www.oranzovaobalka.sk/web/sk/>

Minimálny dôchodok

Novelizácia stanovenia minimálneho dôchodku v roku 2019 priniesla do diskusie o dostupnosti sociálnych služieb nový faktor. Minimálny dôchodok sa nebude viac vypočítavať ako násobok životného minima, ale ako 33 % priemernej mzdy, to znamená 334 eur pre človeka s 30 ročnou históriou sociálneho poistenia, resp. 379 eur pre človeka so 40 ročnou históriou. Dopady tohto opatrenia budú zásadné.

- Stúpne výška minimálneho dôchodku, a teda aktuálna kúpyschopnosť minimálneho dôchodku
- Valorizácia o dôchodcovskú infláciu stratí pre ľudí s nárokom na minimálny dôchodok význam, keďže ich dôchodok sa bude automaticky zvyšovať o rast priemernej mzdy. V prípade nižšieho rastu priemernej mzdy ako inflácie sa im bude zvyšovať o dôchodcovskú infláciu – a teda viac ako je rast miezd

Na základe týchto dvoch faktorov možno povedať, že priebežná valorizácia by nemala byť prekážkou pre poberateľov minimálneho dôchodku. Valorizácia o dôchodcovskú infláciu bude problém pre všetkých dôchodcov nad úrovňou minimálneho dôchodku, ktorým bude kúpna sila – vo vzťahu k rastúcim mzdovým nákladom v sociálnych službách – klesať. Pochopiteľne, najväčší problém budú mať dôchodcovia, ktorí nezískali nárok na minimálny dôchodok (nesplnili podmienku 30 rokov poistenia) a majú už pri priznaní nízky dôchodok.

Nasledujúci graf modeluje počet dôchodcov, ktorí spadnú do režimu minimálneho dôchodku v horizonte nasledujúcich 20 rokov. Rýchle tempo zvyšovania minimálneho dôchodku o priemernú mzdu postupne „pohltí“ väčšinu dôchodcov, ktorým bol dôchodok priznaný dávnejšie. Vo výsledku by mohlo byť až 60 % dôchodcov v tomto režime. Doteraz bolo v tomto režime len približne 4 % dôchodcov, cca 50 tisíc.

Obrázok 3

Prognóza podielu poberateľov minimálneho dôchodku

Zdroj: Mikrosimulačný model dôchodkového systému, Oranžová obálka, 2019

ZÁVER

Starobný dôchodca vo veku 63 rokov obyčajne nie je odkázaný na pomoc inej osoby, stav odkázanosti nastáva približne o 10-15 rokov neskôr. Počas týchto 15 rokov je dôchodková dávka valorizovaná o dôchodcovskú infláciu, ktorá je obyčajne nižšia, ako je rast priemernej mzdy. Vo výpočte dôchodcovskej inflácie je zahrnutá spotreba sociálnych služieb na základe „priemerných výdavkov“ celého vekového spektra dôchodcov, ktorí nespotrebojú sociálne služby vo veľkej miere, a preto je samotná váha sociálnych služieb na celkovom spotrebnom koši nízka. Pre sociálne služby je typický 60-70 % podiel mzdových výdavkov na nákladoch, čo znamená, že rast priemernej mzdy je ťahúňom ceny sociálnej služby. Vo výsledku sa starnúci dôchodca dostáva do situácie, **keď na začiatku poberania starobného dôchodku (keď sociálne služby nepotrebuje) je schopný hradiť mzdové náklady opatrovateľských/sociálnych služieb, ale v neskoršom veku (keď ich už potrebuje) už nie je schopný hradiť náklady sociálnej služby, pretože mzdový rast významne predbieha valorizáciu priznaného starobného dôchodku.**

Aktuálne prognózy do roku 2030 predpokladajú viac ako dvojnásobný rast miezd v porovnaní s dôchodcovskou infláciou a teda dostupnosť sociálnych služieb bude s rastúcim počtom dôchodcov zároveň rastúcim problémom.

Tlak na zvyšovanie verejných zdrojov v tejto oblasti bude narastať, ale riešenie rastúceho dopytu po sociálnych službách nebude možné bez vyššej miery finančnej participácie samotných dôchodcov a odkázaných osôb a ich dospelých detí, ktoré majú voči svojim rodičom vyživovaciu povinnosť.

Vydal: SOCIA – Nadácia na podporu sociálnych zmien v spolupráci s INESS Inštitútom ekonomických a spoločenských analýz

www.socia.sk a **www.iness.sk**

Autor: Radovan Ďurana (INESS Inštitút ekonomických a spoločenských analýz)

Grafický dizajn: Mgr. art. Alexandra Klimentová – Mona Múza

Fotografia na obálke: shutterstock

Rok vydania: 2020

ISBN tlačená verzia: 978-80-89851-22-5

ISBN on-line verzia PDF: 978-80-89851-23-2

Publikácia vznikla v partnerstve nadácie SOCIA a INESS Inštitútu ekonomických a spoločenských analýz vďaka finančnej podpore
Open Society Foundation - Mental Health Initiative.

ISBN 978-80-89851-22-5

9 788089 851225

www.socia.sk